

Adam Plackowski
Muzeum Miasta Mysłowice

Miejski szlak kardynała Augusta Hlonda

Urban Path of Cardinal August Hlond

STRESZCZENIE

W artykule przedstawiono ideę stworzenia miejskiego szlaku kardynała Augusta Hlonda. Mógłby on być elementem rewitalizacji Mysłowic, a jednocześnie nosić cechy ścieżki edukacyjnej, historycznej i ekologicznej.

SUMMARY

The Director of The Mysłowice Historical Museum presented the idea to create an urban path of cardinal August Hlond in Mysłowice. Such a path could be a part of the process of the revitalization of Mysłowice, as it would have some features of an educational, historical and ecological route.

SŁOWA KLUCZOWE

Mysłowice, August Hlond, ścieżka edukacyjna, historia, ekologia

KEYWORDS

Mysłowice, August Hlond, Educational route, History, Ecology

Obchodząc 70. rocznicę śmierci kardynała Augusta Hlonda, Mysłowice w różny sposób przypominają mieszkańcom tę wybitną postać. Zapisał się jako pasterz, patriota i zdolny organizator. Światły umysł, społeczna wrażliwość i zmysł obserwacji uczyniły jego dorobek nie tylko trwałym, ale i godnym uznania i kontynuacji.

Dla myśłowiczian August Hlond jest jednym z nich. Urodził się w 1881 r. w Brzęczkowicach, obecnie jednej z dzielnic Myśłowic. W tutejszym kościele Mariackim został ochrzczony. Tu przystąpił do Pierwszej Komunii Świętej i uczęszczał do szkoły¹. Miejsce, gdzie się urodził, mieszkał i wychowywał, z pewnością pozostawiło w nim swoje ślady. Pochodził z tak zwanych nizin społecznych. Zasady wyniesione z domu uczyniły go czujnym obserwatorem rzeczywistości.

W pobliżu Kąta Trzech Cesarzy – miejsca, w którym stykały się granice trzech państw: Austrii, Rosji i Niemiec – stał rodzinny dom Hlondów. Mały August z bliska mógł obserwować to symboliczne dla Polaków miejsce. Choć państwo polskie nie istniało na mapie Europy od 1795 r., za każdą z granic rozbrzmiewała mowa polska.

W kształtowaniu charakteru i w poznawaniu świata olbrzymią rolę odegrał dom rodzinny, w którym obowiązywała dewiza: „Módl się i pracuj”; nie tylko deklaratywnie, ale i w życiu. W jego rodzinie, pełnej głębokiej wiary, szanowano dekalog i ciężką pracę. To cechy, które charakteryzowały wielu Ślązaków w tamtym okresie. Ważną cechą rodziny Hlondów było jej przywiązanie do polskiej kultury, tradycji i mowy. Patriotyzm wpajano tu dzieciom od najmłodszych lat. Warto pamiętać, że przyznawanie się do polskości oraz wychowywanie dzieci w duchu narodowym narażało ojca rodziny na nieprzyjemności i kłopoty w pracy².

Lata 70. i następane XIX wieku to okres emigracji zarobkowej z Europy. Anachroniczne stosunki społeczno-gospodarcze, bezrobocie, bieda i brak perspektyw – wszystko to zmuszało setki tysięcy ludzi do opuszczenia ojcowizny i szukania lepszego życia w świecie. Myśłowice stały się jedną z pierwszych bram prowadzących w daleki, lepszy świat.

Młody August Hlond widywał zapewne grupy emigrantów różnych nacji i wyznań, którzy tu zaczynali tę podróż w jedną stronę.

Mieszkając w Myśłowicach, August Hlond stykał się z różnorodnością kultur, języków, obyczajów: polską, niemiecką, żydowską. Poznawał żyjących tu ludzi, ciężko pracujących robotników, rolników, sklepikarzy, rzemieślników. Dostrzegał bogactwo i piękno tej ziemi, ale też biedę i problemy tutejszych ludzi.

Jako 13-letni chłopak wyjechał z myśłowickiego dworca do Italii, by w turyńskim zakładzie Salezjanów podjąć naukę. Tak rozpoczęła się jego długa, barwna i owocna podróż przez życie. Nauki i doświadczenia wyniesione z domu rodzinnego, z ziemi śląskiej, znalazły swoje odzwierciedlenie w jego

¹ L. Rotkegel, *August Hlond – prymas z Myśłowic (1881–1948)*, Muzeum Miasta Myśłowice, Myśłowice 2013.

² Cz. Ryszka, *Prymas ze Śląska: Sługa Boży August Hlond (1881–1948)*, Katowice 2013.

charakterze. Jego postrzeganie kluczowych problemów, jak i dorobek łatwo pojąć, śledząc pozostawione pisma poświęcone religii, rodzinie, pracy³. Uwagę przywiązywał do napięć społecznych, destrukcji rodziny. Nigdy nie zapomniał o polskich emigrantach rozsianych po świecie⁴. Nowo odrodzona w 1918 r. Rzeczpospolita tkwiła w jego sercu zawsze. Był osobą duchowną, ale i patriotą, czego dowodził czynami.

W przestrzeni miejskiej Mysłowic zachowano pamięć o kardynale Augustynie Hlondzie. Pomnik, imiona szkół, nazwa ulicy, tablice pamiątkowe – wszystko to przypomina o wielkim myślowiczaninie. Ukazują się publikacje, organizowane są konferencje naukowe, realizowane filmy oraz wystawy. Czy można zrobić coś więcej? Odpowiedź na to pytanie brzmi: można. W trakcie rozmów władz Wydziału Zamiejscowego Akademii Ignatianum⁵ w Mysłowicach z Dyrekcją Muzeum Miasta Mysłowice narodził się pomysł stworzenia miejskiego szlaku kardynała Augusta Hlonda.

Koncepcja ta wpisuje się w „Strategię rozwoju kultury w mieście Mysłowice na lata 2017–2022” oraz tworzenia „Szlaków dziedzictwa kulturowego”. Głównym celem stworzenia szlaku jest zachowanie dziedzictwa kulturowego, ze szczególnym uwzględnieniem duchowej spuścizny kardynała Augusta Hlonda, a także propagowanie życia, dorobku i myśli kardynała na tle historii miasta Mysłowice, Śląska i Polski.

Adresatem przekazu mają być mieszkańcy miasta, regionu oraz turyści odwiedzający Mysłowice.

Wstępna akceptacja przedstawionej koncepcji, jej przyjęcie i realizacja powinna się odbywać według następującego harmonogramu:

- Podjęcie dyskusji nad ostatecznym kształtem prezentowanej idei. Utworzenie zespołu roboczego.
- W latach 2019–2020, przygotowanie i złożenie wniosków o dofinansowanie przedsięwzięcia do: Urzędu Miasta Mysłowice, Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego, Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.
- Lata 2020–2021, etap realizacji projektu. Wykonanie prac przystosowujących miejsca i obiekty do zwiedzania.
- Zakończenie prac oraz otwarcie szlaku ma nastąpić w 100. rocznicę przyłączenia części Górnego Śląska do Polski i utworzenia Administracji Apostolskiej na polskim Śląsku.

³ A. Hlond, *W służbie Boga i Ojczyzny: wybór pism i przemówień (1922–1948)*, opr. S. Kosiński, Warszawa 1988.

⁴ J. Bakalarz, *Kardynał August Hlond prekursor nowoczesnego apostołatu emigracyjnego*, Poznań 1989.

⁵ K. Homa, *Nowa filozofia dla Śląska*, „Synthesis” 3 (2016).

Liderami projektu są:

- Akademia Ignatianum w Krakowie, Wydział Zamiejscowy w Mysłowicach,
- Muzeum Miasta Mysłowice.

Do współpracy zostaną zaproszone następujące podmioty: Urząd Miasta Mysłowice, wspólnoty kościelne (parafie) z Mysłowic, Mysłowickie Towarzystwo Historyczne im. Jacoba Lustiga, Rady Osiedli, Mysłowicki Detektyw Historyczny.

Trasa i obiekty na szlaku

Wzdłuż Czarnej Przemszy zostanie utworzona ścieżka rowerowa i piesza (na trasie dawnej kolei piaskowej). Planuje się ustawić tam tablice-kierunkowskazy dotyczące mijanych miejsc i obiektów.

Planowana kolejność zwiedzania

1. Zabudowania byłej kopalni Mysłowice

Proponuje się wykorzystanie jednego z obiektów byłej kopalni do:

- prezentacji dorobku księdza Augusta Hlonda jako administratora apostołskiego na polskiej części Górnego Śląska, a później biskupa katowickiego (forma realizacji – wystawa stała);
- prezentacji powstań śląskich (5 sierpnia 1919 r. niemieccy żołnierze stacjonujący na terenie kopalni otwarli ogień do polskich robotników oczekujących na wypłaty. Tego dnia zginęło 7 osób, kilkanaście zostało rannych. Wydarzenie to spowodowało spontaniczny wybuch pierwszego powstania śląskiego, które w Mysłowicach miało żywiołowy i dramatyczny przebieg. Dzięki zwycięstwu w trzecim powstaniu śląskim zrealizowało się marzenie Górnoszlązaków o powrocie do Polski. Możliwe i konieczne stało się utworzenie polskiej administracji kościelnej, na czele której stanął ksiądz August Hlond).

2. Dom Ludowy/dawna bożnica – ekspozycja poświęcona relacjom między przedstawicielami różnych narodowości i wyznań na Śląsku w latach życia Augusta Hlonda.

3. Kościół pw. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny (Mariacki) – świątynia, w której August Hlond został ochrzczony i przystąpił do Pierwszej Komunii Świętej. (Najstarszy murowany obiekt sakralny w mieście, z barokowymi elementami wnętrza. Tutaj można podziwiać cudowny obraz Matki Boskiej Mysłowickiej, którego historia sięga XVII w. W kościele znajduje się także tablica pamiątkowa upamiętniająca Augusta Hlonda).

4. **Cmentarz parafialny przy ul. Mikołowskiej** – miejsce pochówku rodziców Augusta Hlonda.
5. **Plac Wolności** – główny plac miasta, na którym stoi pomnik Augusta Hlonda (odsłonięty w 2002 r.).
6. **Przewiązka** – obiekt stanowiący łącznik między Stacją Emigracyjną a dworcem kolejowym. Stacja Emigracyjna powstała w roku w 1894 – rok po wyjeździe Hlonda do Włoch. Niemniej w Mysłowicach młody August na pewno widział gromadzących się emigrantów wyjeżdżających do Ameryki. Było wśród nich wielu Polaków. Wysoce prawdopodobne jest, że zainicjowanie i podjęcie przez niego intensywnej pracy misyjnej (Towarzystwo Chrystusowe dla Polonii Zagranicznej – 1932 r.) na rzecz Polonii rozścianej po świecie było pokłosiem wspomnień o tych zjawiskach, traumatycznych dla osób emigrujących, oraz wynikało z troski o zachowanie ich tożsamości i wiary przodków. W przewiązce zostanie utworzona ekspozycja poświęcona emigracji na przełomie XIX i XX w. oraz w dwudziestoleciu międzywojennym, a także działalności kardynała Augusta Hlonda na rzecz Polaków poza granicami kraju. W tym obiekcie zostanie zaprezentowana również działalność kardynała w okresie okupacji hitlerowskiej.
7. **Muzeum Miasta Mysłowice** – stworzenie ekspozycji stałej prezentującej okres w historii miasta obejmujący lata 1945–1948: powrót do Polski, stosunki państwo-Kościół, stworzenie polskiej administracji kościelnej na ziemiach zachodnich, odbudowa kościołów w Warszawie,
8. **Kąt Trzech Cesarzy** – styk granic Rosji, Prus i Austrii w latach 1846–1914. Państwa uczestniczące w rozbiorach Polski w wyniku I wojny światowej i późniejszych wydarzeń poniosły straty terytorialne. Tak odrodziło się państwo polskie, a w wyniku trzeciego powstania śląskiego granice Polski poszerzyły się o część Górnego Śląska. W czasach dzieciństwa Augusta Hlonda Kąt Trzech Cesarzy był bolesnym przypomnieniem upodlenia kraju, niewoli jej obywateli, wynaradawiania i eksploatacji. Miejsce to posiada walory przyrodnicze.
9. **Kościół pw. Matki Boskiej Bolesnej / Muzeum Misyjne w Brzęczkowicach** – stworzenie ekspozycji poświęconej dzieciństwu Augusta Hlonda. Fotografie i pamiątki prezentujące czas, w którym ziemia myśłowicka była tym miejscem, w którym kształtował się umysł i charakter młodego Hlonda. Na frontonie budynku znajduje się tablica pamiątkowa.

Przedstawiona propozycja – jej przesłanie, zakres intelektualny, rzeczowy i terytorialny – wymagają zapewne wielu korekt i uzupełnień. Autorzy tego projektu są otwarci na wszelkie sugestie wzbogacające ten pomysł. Nie bez znaczenia są koszty. Niemniej zgoda co do potrzeby upamiętnienia wybitnego rodaka

jest powszechna. Czy zamysłowi temu zostanie nadany realny kształt? To zależy już tylko od naszej determinacji i przeświadczenia o słuszności tego planu.

Bibliografia

Bakalarz J., *Kardynał August Hlond, prekursor nowoczesnego apostołatu emigracyjnego*, Poznań 1989.

Hlond A., *W służbie Boga i Ojczyzny: wybór pism i przemówień (1922–1948)*, opr. s. Kosiński, Warszawa 1988.

Homa K., *Nowa filozofia dla Śląska*, „Synthesis” 3 (2016).

Rotkegel L., *August Hlond – prymas z Mysłowic (1881–1948)*, Muzeum Miasta Mysłowice, Mysłowice 2013.

Ryszka Cz., *Prymas ze Śląska: Sługa Boży August Hlond (1881–1948)*, Katowice 2013.